

Годишен извештај за работењето на Комитетот за финансиска стабилност за 2023 година

март 2024 година

I. Вовед

Со носењето на **Законот за финансиската стабилност**¹, којшто стапи во сила на 9 август 2022 година, се воспостави институционалната рамка за поставеноста на макропрudentната политика во Република Северна Македонија. Со овој закон правно се врами **Комитетот за финансиска стабилност**, како меѓуинституционално тело одговорно за следење на спроведувањето на макропрudentната политика во Република Северна Македонија и за координација на активностите при идентификувањето и следењето на системските ризици во одделните сегменти од финансискиот систем, при преземањето макропрudentни мерки и при подготовката и управувањето со финансиска криза. **Целта на Комитетот е да придонесе за постигнување и одржување на финансиската стабилност во земјата.**

За остварување на својата цел, Комитетот ги врши следниве задачи:

- Ја усвојува Стратегијата за спроведување на макропрudentната политика и се грижи за нејзиното спроведување;
- Ги следи и ги оценува состојбите во финансискиот систем;
- Дава укажувања и изрекува препораки заради спречување или намалување на системските ризици и одржување на финансиската стабилност и го следи нивното спроведување;
- Ги разгледува макропрudentните мерки коишто ги презеле одделните надлежни органи и ги оценува ефектите од овие мерки;
- Дава насоки за работа на поткомитетите и ги разгледува анализите, информациите, предлозите и записниците добиени од поткомитетите;
- Ја оценува потребата од унапредување на соодветната законска и подзаконска регулатива;
- Ја оценува подготвеноста на надлежните органи и Фондот за осигурување депозити за справување со финансиска криза;
- Ја координира соработката меѓу надлежните органи во услови кога не постои финансиска криза;
- Ја координира соработката меѓу надлежните органи и Фондот за осигурување депозити во услови на потенцијална или настаната финансиска криза заради соодветно управување на финансиската криза;
- Соработува со соодветни органи или тела во странство надлежни за водење макропрudentна политика и со меѓународни финансиски организации и
- Врши други активности за остварување на целта и за извршување на задачите во согласност со закон.

Во составот на Комитетот членуваат претставници од сите регулатори на финансискиот систем, и тоа: гувернерот на Народната банка, министерот за финансии, претседателот на Советот на експерти на Агенцијата за супервизија на осигурувањето (АСО), претседателот на Советот на експерти на Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување (МАПАС), претседателот на Комисијата за хартии од вредност (КХВ), пет претставници од Народната банка именувани од гувернерот и три претставници од Министерството именувани од министерот за финансии. Доколку има потреба, на седниците на Комитетот може да бидат повикани директорот на Фондот за осигурување депозити или

¹ „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 173/2022.

други лица кои се стручни во областа којашто е предмет на дискусија на седниците. Со Комитетот претседава гувернерот на Народната банка, а во услови на финансиска криза може да претседава и министерот за финансии доколку така одлучат гувернерот и министерот. Комитетот се состанува најмалку двапати годишно и работи на седници, коишто не се јавни. Членови на Комитетот со право на глас се гувернерот, министерот за финансии, претседателот на КХВ, претседателот на Советот на експерти на АСО и претседателот на Советот на експерти на МАПАС. Комитетот одлучува со мнозинство гласови од членовите со право на глас и донесува заклучоци и дава укажувања и препораки во писмена форма. На седниците коишто се одржуваат во услови на (потенцијална) финансиска криза, одлуките се носат со консензус на гувернерот и министерот.

Во рамките на Комитетот функционираат два поткомитета, како помошни тела за поддршка на активностите на Комитетот, и тоа: **Поткомитетот за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки** и **Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза**. Поткомитетите се состануваат најмалку еднаш во три месеци. Во нив членуваат претставници од сите регулатори на финансискиот систем, а во Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза членува и Фондот за осигурување на депозити.

II. Работа на Комитетот за финансиска стабилност и поткомитетите во 2023 година

Комитет за финансиска стабилност

По започнувањето со примената на новиот Закон за финансиската стабилност во август 2022 година, Комитетот за финансиската стабилност и двата поткомитета како помошни тела на Комитетот (Поткомитет за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки и Поткомитет за управување со финансиската криза), одржуваа редовни седници, и тоа почесто од законски определена динамика, а на седниците се разгледуваа прашања коишто се во надлежност на овие тела во согласност со Законот. **Во текот на 2023 година, Комитетот за финансиска стабилност одржа три седници, а беа одржани и четири седници на Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза и пет седници на Поткомитетот за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки.**

На седниците на Комитетот за финансиска стабилност **редовно се разгледуваа основните показатели и движењата во одделните сегменти од финансискиот сектор**, при што беше утврдено дека финансискиот систем во земјата е стабилен, и покрај сложените услови на работење на финансиските институции под влијание на актуелните геополитички случувања и предизвиците поврзани со ценовните притисоци. Во 2023 година беше видлива постепената стабилизација на ценовниот раст и на движењата на финансиските пазари, но при натамошни ризици и неизвесност, главно поврзани со геополитичките превирања предизвикани со војната во Украина и на Блискиот Исток. Финансиските регулатори заклучија дека ќе продолжат со координирано следење на состојбите и дека се подготвени брзо да делуваат, да ги приспособуваат политиките во согласност со случувањата, заради одржување на финансиската стабилност којашто е приоритет.

Во рамките на активностите на Комитетот за редовно следење и оцена на состојбите во финансискиот систем, Народната банка го презентира и **Извештајот за финансиската стабилност во 2022 година**. Овој извештај го подготвува Народната банка на редовна годишна основа и во него се дава сеопфатен приказ на движењата и најзначајните ризици во одделните сегменти во финансискиот систем, ризиците и влијанието на макроекономско окружување врз стабилноста на финансискиот систем, како и остварувањата на корпоративниот сектор и на секторот домаќинства. Конкретно, разгледувајќи го Извештајот за 2022 година, беше нагласено дека финансиската стабилност била успешно задржана, и покрај сложените услови на работење на финансискиот систем. Домашниот финансиски сектор добро се справи со глобалните предизвици и уште еднаш покажа дека е отпорен на шокови и има капацитет за справување со нив. Беше заклучено дека и натаму е ограничена можноста за прелевање на ризиците помеѓу одделните сегменти на системот во услови на едноставна структура на финансискиот систем, мала меѓусебна зависност и отсуство на посложени финансиски инструменти. Во однос на остварувањата на одделните сегменти од финансискиот систем, утврдено е дека **банкарскиот систем** како најголем дел од финансискиот сектор ја задржа стабилноста, оствари раст на активностите во 2022 година и придонесе за ублажување на последиците од енергетската криза преку зголемена кредитна поддршка на корпоративниот сектор и на населението. Солвентноста на банкарскиот систем забележа натамошно подобрување, а добрата ликвидносна позиција се задржа и покрај предизвиците предизвикани од сложеното окружување. Банките бележат солидни остварувања и во текот на 2023 година, при што ликвидноста и солвентноста, коишто претставуваат основни показатели за нивната стабилност, дополнително зајакнаа. Остварувањата на **пензиските фондови** во 2022 година беа под влијание на сложеното макроекономско окружување, што како и во повеќето други земји придонесе за намалување на стапките на принос мерени за повеќегодишни периоди. Неповолното окружување позначително се одрази и врз работењето на **инвестициските фондови** преку изразен надолен тренд на стапките на принос, со исклучок на паричните фондови. Сепак, станува збор за краткорочни пазарни шокови, што отвора простор за надоместување на загубите во следниот период, што всушност и се потврди во 2023 година со стабилизирање на движењата на финансиските пазари. Ризиците од окружувањето немаа позначително влијание врз **осигурителниот сектор**, чиешто резултати од работењето се подобрија, а солвентноста се задржа на соодветно ниво. **Останатите финансиски институции** (штедилниците, друштвата за лизинг и финансиските друштва) и натаму се со мал обем на активности и засега имаат многу ограничено значење како извор на системски ризик за финансиската стабилност. Остварувањата на **корпоративниот сектор** во 2022 година беа солидни, и покрај предизвиците коишто ги донесе енергетската криза и инфлациските притисоци. Речиси во сите дејности од корпоративниот сектор се зголемија приходите од работењето и се подобри нивната профитабилност. Сепак, ликвидносниот ризик и натаму е клучниот извор на ранливост за домашниот корпоративен сектор, при подобрена оперативна ефикасност. Задолженоста на корпоративниот сектор се зголемува, но таа сè уште е во умерени рамки и засега не упатува на ризици врз одржливоста на долгот. Во однос на **секторот домаќинства**, општата констатација е дека ризиците за финансиската стабилност од овој сектор засега се ограничени, во услови на раст на расположливиот доход, што придонесува за задржување солидна способност за редовно намирување на обврските. Долгот на домаќинствата и натаму расте, но сè уште е во умерени рамки и под меѓународните прагови за ранливост. И показателите за солвентноста и ликвидноста на домаќинствата засега упатуваат на релативно ограничена системска ранливост на овој сектор.

Народната банка ги презентира и **результатите од стрес-тестирањето** и од посебните оценки и симулации за изложеноста на банките на ризикот од промена на каматните стапки коишто укажуваат дека домашниот финансиски систем има капацитет за справување со шокови од поголем интензитет.

Во рамките на законски определениот рок и во согласност со задачите определени во Законот за финансиска стабилност, во 2023 година, Комитетот ја усвои **Стратегијата за спроведување на макропрудентната политика во Република Северна Македонија**, со којашто се поставува рамката за оперативно спроведување на макропрудентната политика. Овој документ го изработи Народната банка во согласност со нејзините активности определени во Законот за финансиска стабилност, а во консултација со останатите финансиски регулатори. Поконкретно, со Стратегијата се доуредува макропрудентниот мандат на финансиските регулатори, активностите за следење и оценка на системскиот ризик, се определуваат показателите на системските ризици, макропрудентните инструменти и преземањето макропрудентни мерки. Во согласност со препораките на Европскиот одбор за системски ризици и структурата и карактеристиките на домашниот финансиски сектор, со Стратегијата се определуваат шест **посредни цели на макропрудентната политика на Република Северна Македонија, и тоа:** 1) Спречување и намалување на системскиот ризик од прекумерен кредитен раст и прекумерна задолженост; 2) Спречување и намалување на ризиците од прекумерна рочна неусогласеност во билансите на финансиските институции и изложеноста на ликвидносен ризик; 3) Спречување и намалување на ризикот од концентрација на изложености на финансискиот систем; 4) Спречување и намалување на ризикот од несоодветно однесување и морален хазард; 5) Зајакнување на отпорноста на финансискиот систем; 6) Зајакнување на отпорноста на инфраструктурата на финансиските пазари и 7) Намалување на стапката на евроизација.

Во Стратегијата посебно внимание ѝ се посветува и на транспарентноста во работата на финансиските регулатори и Комитетот за финансиска стабилност, како и соработката меѓу надлежните органи и координацијата меѓу макропрудентната политика и другите политики, како што се монетарната политика, микропрудентната политика, фискалната политика и други релевантни политики. Комитетот за финансиска стабилност се грижи за спроведувањето на макропрудентната стратегија, а секој регулатор може да го доуредува спроведувањето на макропрудентната политика во негова надлежност и да го приспособува кон спецификите на соодветниот сегмент од финансискиот систем.

Задржувајќи се на важноста од навремено дефинирање прецизни показатели за следење и оценка на системскиот ризик кај одделните сегменти од финансискиот систем, Комитетот за финансиска стабилност донесе заклучок до крајот на 2023 година, во рамките на работата на Поткомитетот за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки да се усвојат сите неопходни показатели за следење и оценка на системскиот ризик од страна на финансиските регулатори.

Комитетот на своите седници **редовно ги разгледуваше и макропрудентните мерки** преземени од страна на Народната банка кон банките и штедилниците, коишто се насочени кон натамошно јакнење на отпорноста на банкарскиот систем и спречување и намалување на системските ризици. Засега, Народната банка е единствениот надлежен орган, којшто

во согласност со макропрudentниот мандат определен со Законот за финансиска стабилност и макропрudentните инструменти утврдени со Законот за банките, има преземено макропрudentни мерки. По својата природа и целта којашто се постигнува, макропрudentните инструменти и мерки коишто ги презема Народната банка може да се поделат во две целини, и тоа:

- 1) **Инструменти и мерки насочени кон јакнење на отпорноста на банкарскиот систем на шокови што се постигнува преку градење на заштитните слоеви на капиталот и воопшто, подобрување на солвентноста на банкарскиот систем.** Со тоа се подобрува подготвеноста на банките за справување со ризиците и апсорбирање на евентуалните загуби, без да им се загрози стабилноста и способноста за кредитирање на приватниот сектор. Во согласност со Законот за банките и со Законот за финансиската стабилност, се воведени следниве инструменти и мерки:

- заштитниот слој за зачувување на капиталот, во висина од 2,5% од ризично пондерираната актива на банките, којшто е во примена од 2017 година и се однесува на сите банки;
- заштитниот слој за системски значајни банки – според последните пресметки врз основа на податоците за 2022 година, се утврдени седум системски значајни банки, коишто до 31 март 2024 година, треба да постигнат и да одржуваат стапка на заштитниот слој за системска значајност којашто се движи во интервалот помеѓу 1% и 2,5% од активата пондерирана според ризиците;
- противцикличниот заштитен слој на капиталот, којшто за првпат започна да се применува во август 2023 година во висина од 0,5%², воведен со цел да се одговори на оценетото постепено насобирање на цикличните системски ризици коишто произлегуваат од окружувањето, станбеното кредитирање и цените на становите. Последователно, висината на овој заштитен слој е зголемена во неколку наврати, така што од 1 јануари 2024 година изнесува 0,75%, од 1 септември 2024 година е предвидено да изнесува 1%, од 1 ноември 2024 година 1,25%, а од 1 јануари 2025 година 1,5%;

Законската регулатива предвидува можност за воведување и заштитен слој на капиталот за системски ризик, којшто во моментот изнесува 0%, а Народната банка постојано ги следи движењата и ја оценува потребата за воведување на овој заштитен слој.

- 2) **Инструменти и мерки коишто се насочени кон подобрување на квалитетот на побарувачката за кредити, односно се насочени кон кредитокорисниците на банките** и имаат за цел да ја зајакнат отпорноста и на кредиторисниците и на банките на негативни економски и финансиски шокови. Со ваквите мерки се придонесува за ублажување на ризиците од презадолженост на домаќинствата и ризиците поврзани со пазарот на недвижности, со што се намалува и веројатноста за остварување на кредитниот ризик во портфолијата на банките. Овие макропрudentни инструменти и мерки се воведени во согласност со Законот за финансиска стабилност, по примерот на поголем број земји од ЕУ, со што за првпат се воведува системска мерка во однос на кредитните барања на банките кон физичките лица. Поконкретно, воведени се следниве показатели за квалитетот на кредитната побарувачка, коишто воедно се користат како макропрudentни инструменти:
- 1) показателот ДСТИ (англ. Debt Service to Income) што ја претставува способноста на

² За изложеностите на банките кон резидентите, а подоцна и за изложеностите кон субјекти од други земји.

физичкото лице за отплата на обврските кон банките и штедилниците, како и кон другите финансиски институции. Максимална вредност на овој показател може да биде до 55% за денарските кредити на физички лица и 50% за кредитите на физичките лица со валутна компонента; 2) показателот ЛТВ (англ. Loan to Value) што го покажува највисокиот износ на кредитна изложеност којашто банката може да му ја одобри на физичко лице врз основа на залог на недвижен имот. Максимална вредност на овој показател е 85%, при што заради поголема ефективност на мерката е предвидено и ограничување на рочноста на станбените кредити и на останатите хипотекарни кредити на 30 и на 20 години, соодветно, и 3) показателот ТДТИ (англ. Debt to Income) што го претставува вкупниот долг на клиентот во сооднос со неговите годишни приходи и чија висина засега не е пропишана. Диференцирањето на максималната висина на показателот ДСТИ според валутата на кредитот е во согласност со стратегиските определби на Народната банка за денаризација и посредните цели на макропрudentната политика и придонесува за деевроизација на билансите на банките.

Во рамките на активностите на Комитетот **за оцена на потребата од унапредување на соодветната законска и подзаконска регулатива**, беше потврдена заложбата на финансиските регулатори за продолжување и засилување на евроинтеграциските активности. Притоа, беше укажано на неопходноста од заокружување на процесот на донесување неколку системски закони од финансиската сфера, коишто ќе придонесат за одржување и натамошно јакнење на финансиската стабилност. Од страна на Комитетот, исто така, беа разгледани и утврдени потребните подготвителни активности коишто треба да се преземат од страна на институциите за да може да се почне со спроведувањето на Законот за решавање банки во предвидениот рок, односно од октомври 2025 година. Беше заклучено дека за обезбедување применливост на овој закон којшто е од суштинско значење за финансиската стабилност, потребно е усогласување на неколку други закони, како што се Законот за банките, Законот за Фондот за осигурување на депозити, Законот за преземање акционерски друштва, но и закони од нефинансиската сфера, како што се Законот за управни спорови и Законот за јавни набавки. Воедно, беше заклучено дека спроведливоста на одредени делови од овој закон е условена од вклученост и координираност на повеќе други институции, како што се Комисијата за хартии од вредност, Македонската берза и Комисијата за заштита на конкуренцијата.

Во рамките на активностите за **јакнење на подготвеноста на институциите за управување со финансиска криза** беше разгледана и анализата на можноста за примена на одредбите на Законот за контрола на државната помош во услови на финансиска криза, во контекст на Законот за финансиската стабилност, како и од аспект на користењето државна помош при справувањето со проблемите на банки, во согласност со Законот за решавање банки. Целта на оваа анализа, меѓу другото, е и определување на постапката и условите за користење државна помош, но и утврдување на евентуалните ограничувања за ефикасно и навремено давање државна помош на финансиските институции, особено во услови кога е утврдено дека одредена финансиска институција може да претставува сериозен ризик за стабилноста на финансискиот систем или во услови кога е веќе утврдено постоење финансиска криза. Општиот заклучок од анализата е дека овој закон дава можност за доделување државна помош на финансиски институции, но останува потребата од дорегулирање и допрецизирање на одредени аспекти преку донесување подзаконски акт и/или процедура за постапување на Комисијата за заштита на

конкуренцијата, како и разгледување на потребата од одредени промени во Законот за јавен долг.

По одржувањето на седниците, на официјалните интернет-страници на сите надлежни регулаторни органи беа објавени соопштенија за печатот преку кои јавноста беше информирана за работата на Комитетот за финансиска стабилност.

Поткомитет за подготовка за управување со финансиска криза

На првата седница на Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза во 2023 година, беше разгледана Информацијата за спроведените активности на Поткомитетот за подготовка за управување со финансиска криза во изминатиот период и беше усвоен **акциски план на активности за наредниот период**. Во согласност со акцискиот план, од страна на Поткомитетот, се разгледа моменталната законска регулатива применлива во услови на финансиска криза, како и се согледаа состојбите кај одделните финансиски регулатори во однос на постоењето процедури за постапувањето во случај на криза. Анализите покажаа дека најголемиот број од финансиските регулатори имаат потреба од воспоставување соодветни процедури или правила за постапување во случај на финансиска криза, како и за градење соодветен капацитет во доменот на управувањето со финансиски кризи.

Во првата половина на 2023 година, во рамките на Поткомитетот беа организирани презентации на одделните органи за супервизорските пристапи, преземањето корективни мерки и предизвиците со кои се соочуваат овие органи при изрекувањето на супервизорските мерки. Целта на овие презентации беше да се согледаат сличностите и разликите во надлежностите, процедурите и практиките на одделните супервизорски органи, како и да се утврдат потенцијалните ограничувања во спречувањето и справувањето со финансиската криза. Имено, успешното и ефикасно остварување на надлежностите на супервизорските органи е еден од четирите столба на ефикасната мрежа за стабилност на финансискиот систем (англ. financial safety net), како предуслов за навремено справување со финансиските институции коишто имаат проблеми во нивното работење и намалување на ризикот од зараза, односно намалување на веројатноста проблемите на една или повеќе финансиски институции да се пренесат и кај другите учесници на финансискиот пазар и да предизвикаат појава на финансиска криза.

На седниците на Поткомитет се разгледуваа и одредени предлог законски решенија коишто се системски значајни и особено релевантни за справувањето со потенцијална финансиска криза, како што се Предлог-законот за решавање банки, Предлог-законот за Агенцијата за заштита на депозитите, Предлог-законот за финансиски инструменти и Предлог-законот за перспекти и обврски за транспарентност на издавачите на хартии од вредност.

Поткомитет за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки

На одржаните седници на Поткомитетот во текот на 2023 година, претставниците од одделните финансиски регулатори редовно ги разгледуваа **основните показатели и движењата во одделните сегменти од финансискиот сектор**. Во првиот квартал од 2023 година, во центарот на вниманието на финансиските регулатори и на Поткомитетот беа случувањата во финансискиот систем на САД и Швајцарија. Притоа, беше заклучено дека изложеноста на домашните финансиски институции преку директни и индиректни канали кон финансискиот систем на САД и Швајцарија е ограничена, односно случувањата во финансиските системи на овие земји речиси и немаа влијание врз домашниот финансиски систем.

На седниците на овој поткомитет редовно се разговараше и за макропрудентните мерки преземени од страна на Народната банка, а во неколку наврати беше разгледувана и потребата и можноста за воведување измени во регулативата. Во овие рамки, беше разгледана и Информацијата од Министерството за финансии, како надлежен орган за надзор на финансиските друштва, со анализа на можностите за воведување макропрудентни инструменти и мерки за квалитетот на побарувачка за кредити од финансиските друштва, во согласност со макропрудентните мерки коишто се преземени кон банките и штедилниците. Беше заклучено дека последните измени на Законот за финансиски друштва и Правилникот за управување со кредитен ризик му овозможуваат на надлежниот орган да пропише соодветни критериуми заради обезбедување фер и одговорно кредитирање од страна на финансиските друштва. Исто така, беше разговарано и за потребата од модернизирање на регулативата за приватните пензиски фондови, вклучително и преку обезбедување можност за воспоставување мултифондови во вториот и третиот столб на пензискиот систем. Поткомитетот за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки го информира Комитетот за финансиска стабилност за потребата од донесувањето на ваквите законски дополнувања, којшто ја потврди важноста од донесувањето ваков вид реформа и донесе заклучок да се продолжи со активностите на експертско ниво помеѓу Министерството за финансии и Агенцијата за капитално финансирано пензиско осигурување.

Во однос на обврските коишто произлегуваат за секој надлежен орган од Стратегијата за спроведување на макропрудентната политика во Република Северна Македонија, од страна на Поткомитетот беше заклучено дека до крајот на април 2024 година финансиските регулатори треба да објават на своите интернет-страници листа на расположливите показатели за следењето на ризиците во сегментот од финансискиот систем којшто е во нивна надлежност и презедоа обврска за дополнување на оваа листа во наредниот период, откако ќе се создадат услови за тоа.

Поткомитет за подготовка за управување со финансиска криза и Поткомитет за следење на системските ризици и предлагање макропрудентни мерки редовно доставуваа известувања до Комитетот за финансиска стабилност за дискусиите водени на одржаните седници.